

Gemeente Leusden

Nota Reserves en Voorzieningen 2025

April 2025

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Kaders en bevoegdheden.....	4
3. Reserves	6
4. Voorzieningen	8
5. Reserves en voorzieningen in de P&C cyclus	10
6. Overzicht en criteria reserves	11
7. Overzicht voorzieningen.....	23

Bijlagen

1. Relevante artikelen uit Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

1. Inleiding

Voor u ligt de nieuwe nota reserves en voorzieningen 2025. De vorige actualisatie in 2023 was gericht op het opschonen van de reserves en het actualiseren van de omvang. Bij de actualisatie in 2023 is ook bepaald dat bij het instellen van een (bestemmings)reserve wordt ingegaan op 9 criteria per reserve (zie bij 3.3). De actualisatie in 2025 is met name bedoeld om invulling te geven aan deze 9 criteria.

Aanleiding

Reserves en voorzieningen zijn van belang voor de financiële stabiliteit van een gemeente. Het is daarom van belang dat er sprake is van een goed inzicht in en van een goede kaderstelling ten aanzien van reserves en voorzieningen. Het inzicht wordt verschaft via de P&C cyclus o.a. in de begroting en de jaarrekening. Een goede kaderstelling wordt verkregen door het vastleggen van spelregels.

In de financiële verordening gemeente Leusden (art. 212 GW) is daarom bepaald dat er een nota reserves en voorzieningen aan de raad wordt aangeboden, waarin het beleidsmatige kader wordt vastgelegd hoe om te gaan met de vorming en besteding van reserves en voorzieningen.

Uitgangspunten

Belangrijke aspecten die Leusden hanteert bij het beleid inzake reserves zijn: transparantie, doelmatigheid en een integrale afweging. Het gemeentelijk uitgangspunt bij reserves is het zoveel mogelijk beperken van (bestemmings)reserves, zowel qua aantal als qua omvang. Het beperken van de reserves bevordert de inzichtelijkheid van de financiële positie van de gemeente. Als het gaat om het realiseren van een bepaald beleidsdoel, loopt dit zoveel mogelijk via de exploitatie. Daar vindt ook de integrale afweging plaats. Voorkomen moet worden dat de aanwezigheid van veel bestemmingsreserves leidt tot uitholling van het bestuurlijk afwegingsproces.

2. Kaders en bevoegdheden

In deze nota wordt het beleid uiteengezet omtrent de reserves en voorzieningen van de gemeente Leusden. Hiermee wordt invulling gegeven aan de bepalingen uit artikel 212 van de Gemeentewet.

2.1 Wettelijk kader

De Gemeentewet bevat twee bepalingen die relevant zijn voor het beleid omtrent reserves en voorzieningen.

Ten eerste is bepaald dat elke gemeente een verordening opstelt waarin de uitgangspunten van het financiële beleid en beheer zijn vastgelegd (zijnde de financiële verordening artikel 212 gemeentewet). In de financiële verordening 2017 van gemeente Leusden is bepaald een nota vast te stellen met daarin de spelregels voor reserves en voorzieningen.

Ten tweede bevat de Gemeentewet regels over de wijze van begroten en verantwoorden die zijn uitgewerkt in het Besluit begroting en verantwoording (hierna BBV). Deze regels vormen het uitgangspunt voor de herziening van deze nota en worden toegelicht in hoofdstuk 3 en 4.

2.2 Bevoegdheid

2.2.1 Bevoegdheid reserves

Volgens het BBV moeten toevoegingen en onttrekkingen aan reserves altijd plaatsvinden via resultaatbestemming bij de begroting en/of de jaarrekening. De resultaatbestemming (dotaties en onttrekkingen reserves) is een bevoegdheid van de raad.

Alle stortingen in en onttrekkingen aan de reserves vereisen de goedkeuring van de raad. De goedkeuring kan op basis van:

- de vaststelling van de begroting;
- een tussentijdse begrotingswijziging via een raadsvoorstel of tussentijdse rapportages;
- vaststelling van de jaarrekening.

2.2.2 Bevoegdheid voorzieningen

Volgens het BBV stelt de raad de voorzieningen in en besluit tot dotaties daarin, via vaststelling van de programmabegroting. De keuzevrijheid voor de raad rond voorzieningen is vrij beperkt, omdat deze op grond van de wettelijke verslaggevingsregels min of meer een verplichtend karakter hebben. De bestemming van voorzieningen kan dus niet zomaar veranderd worden, deze ligt van te voren vast.

2.3 Verschillen tussen reserves en voorzieningen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste verschillen tussen reserves en voorzieningen.

	Reserves	Voorzieningen
Vermogensvorm	Eigen vermogen.	Vreemd vermogen.
Bevoegdheid	Raad: instellen en beschikken.	De raad is bevoegd tot instellen, tenzij deze voortvloeit uit wettelijke plicht of risico's. In die situatie is het college bevoegd tot instellen en beschikken.
Controle	Door de raad.	Door de accountant.
Wijziging bestemming	Vrij, de raad kan bestemming wijzigen.	Niet mogelijk, slechts inzetbaar voor het betreffende doel.
Mutaties: stortingen en onttrekkingen	Na resultaat bepaling, via resultaat bestemming: Stortingen en onttrekkingen m.b.t. reserves komen niet direct ten laste van de exploitatie.	Voor resultaat bepaling: de storting in een voorziening komt ten laste van de exploitatie. Het is een last voor de begroting. Onttrekkingen komen rechtstreeks ten laste van de voorziening (balansmutatie). Met uitzondering van egalisatievoorzieningen. Hiervoor geldt dat het saldo in de exploitatie met de betreffende voorziening wordt verrekend. Eventuele overschotten vallen vrij in het rekeningresultaat.
Mutaties: bevoegdheid	Raadsbesluit is vereist.	Geen raadsbesluit nodig.
Mutaties: bedrag	Tot maximaal de begrote bedragen of alleen de daadwerkelijk gemaakte kosten.	Afhankelijk van de onderliggende verplichting, risico, verlies of specifieke besteding.
Financiële onderbouwing	Gewenst, niet wettelijk verplicht.	Verplicht.
Soorten	- Algemene reserves - Bestemmingsreserves	- Verplichtingen, verliezen, risico's - Onderhoudsequalisatievoorzieningen - Door derden beklemd middelen met een specifieke aanwending.

3. Reserves

3.1 Wetgeving

Reserves zijn bestanddelen van het eigen vermogen die zijn ontstaan door bestemming van overschotten of planmatig zijn bestemd. In het BBV is het volgende over reserves opgenomen:

Artikel 43 BBV:

1. *In de balans worden de reserves onderscheiden naar:
 - a. *de algemene reserve;*
 - b. *de bestemmingsreserves.**
2. *Een bestemmingsreserve is een reserve waaraan de raad een bepaalde bestemming heeft gegeven.*

3.2. Functies

Reserves kunnen de volgende functies hebben:

1. Bufferfunctie

Dit is de belangrijkste functie van het eigen vermogen. De **Een** algemene reserve dient als buffer om onvoorziene financiële tegenvallers op te vangen. Deze functie heeft een sterke relatie met het weerstandsvermogen op basis van de risico-inventarisatie.

2. Structurele dekkingsfunctie

Binnen de overheid kunnen reserves worden ingezet als een structureel dekkingsmiddel voor de kapitaallasten van investeringen. In dit geval worden gedurende de levensduur van de investeringen structureel middelen aan de reserve onttrokken ter dekking van de kapitaallasten van investeringen in de exploitatie.

3. Incidentele bestedingsfunctie

Reserves die bestemd zijn voor een bepaald doel (bijvoorbeeld een project) hebben een bestedingsfunctie. De aanwending hiervan heeft een incidenteel karakter.

3.3 Uitgangspunten instellen, mutaties en opheffen van reserves

De uitgangspunten voor het instellen en wijzigen van reserves, de toevoegingen en onttrekkingen aan reserves en het opheffen zijn als volgt:

- a. Het instellen of opheffen van een (bestemmings)reserve moet altijd via een raadsbesluit plaatsvinden;
- b. De bestemming van een (bestemmings)reserve kan alleen via een raadsbesluit worden gewijzigd;
- c. In het raadsvoorstel voor het instellen van een nieuwe bestemmingsreserve wordt ingegaan op:
 1. Type en de functie van de reserve;
 2. De koppeling met het programma of taakveld;
 3. Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd;
 4. De benodigde minimale omvang;
 5. De benodigde maximale omvang;
 6. Voeding. De omvang en de wijze van stortingen;
 7. Bestedingswijze. De omvang en de wijze van onttrekkingen;
 8. De financiële onderbouwing;
 9. De einddatum. Wanneer de reserve niet meer nodig is en kan worden opgeheven.
- d. De benaming van nieuwe of te wijzigen bestemmingsreserves moet duidelijk zijn, waarbij het doel van de reserve tot uitdrukking komt;
- e. De dotaties en onttrekkingen aan de (bestemmings) reserves vinden altijd plaats via resultaatbestemming. In de jaarrekening mogen alleen de daadwerkelijk gemaakte kosten aan de reserve worden onttrokken, tot maximaal het begrote bedrag;
- f. Indien er bij een raadsvoorstel dekking wordt gevraagd middels een reserve wordt er vermeld of de stand van de reserve toereikend is.

4. Voorzieningen

4.1. Wetgeving

In het BBV is het volgende over voorzieningen opgenomen:

Artikel 44 BBV:

1. Voorzieningen worden gevormd wegens:
 - a. verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten;
 - b. op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
 - c. kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.
 - d. de bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven als bedoeld in artikel 35, eerste lid, onder b.
2. Tot de voorzieningen worden ook gerekend van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden, met uitzondering van de voorschotbedragen, bedoeld in artikel 49, onderdeel b.
3. Voorzieningen worden niet gevormd voor jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume.

Artikel 45 BBV:

Rentetoevoegingen aan voorzieningen zijn niet toegestaan.

4.2. Functies

Voorzieningen kunnen de volgende functies hebben:

1. *Verplichtingenfunctie*

Een voorziening heeft een karakter van een verplichting die de gemeente is aangegaan en waarvoor de benodigde middelen beschikbaar moeten zijn (bijvoorbeeld voor pensioenen wethouders).

2. *Egalisatiefunctie*

Pieken en dalen van kosten en opbrengsten worden opgevangen voor een gelijkmatige verdeling hiervan over een aantal begrotingsjaren. Dit gebeurt vooral om ongewenste schommelingen in de exploitatie te voorkomen (bijvoorbeeld door groot onderhoud en de kostendekkende dienstverlening zoals afval, begraafplaatsen en riolering).

4.3. Uitgangspunten instellen, mutaties en opheffen van voorzieningen

De uitgangspunten voor het instellen en het wijzigen van voorzieningen en de toevoegingen en onttrekkingen aan voorzieningen zijn als volgt:

- a. Het instellen van, het doen van stortingen in en onttrekkingen aan een verplichte voorziening is een bevoegdheid van het college. De raad dient de betreffende lasten wel te autoriseren via de programmabegroting;
- b. Verplichte voorzieningen zijn:
 1. verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten;
 2. op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
 3. kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar;
 4. de bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven als bedoeld in BBV artikel 35, eerste lid, onder b;
 5. voorzieningen die op basis van BBV art. 44 lid 2 worden gevormd voor 'van derden verkregen middelen' die specifiek besteed moeten worden, met uitzondering van de voorschotbedragen, bedoeld in artikel 49, onderdeel b.
- c. Het instellen van, het doen van stortingen in en onttrekkingen aan een niet verplichte voorziening is een bevoegdheid van de raad. Niet verplichte voorzieningen zijn egalisatievoorzieningen zoals bedoeld in art 44 lid 1 BBV. Hier ligt meestal een meerjarenplan aan ten grondslag, waar de raad inhoudelijk over kan beslissen, zoals het onderhoudsniveau.
- d. Het doel van een voorziening kan niet door de raad worden gewijzigd;
- e. Voorzieningen mogen niet negatief staan. De betreffende voorziening dient ten laste van de exploitatie op het noodzakelijke peil te worden gebracht;
- f. De benaming van de nieuwe voorziening moet duidelijk zijn, waarbij het doel van de voorziening tot uitdrukking komt;
- g. Wanneer een risico niet goed is in te schatten (de kans en de omvang), dan kan er geen voorziening worden getroffen. In dat geval wordt een risico-inschatting gemaakt bij de bepaling van het aan te houden weerstandsvermogen en wordt het risico verwerkt in de paragraaf weerstandsvermogen;
- h. Is de omvang van de verplichting goed in te schatten, dan is geen voorziening toegestaan, maar dient een schuld te worden opgenomen;
- i. Stortingen en onttrekkingen ten laste van onderhoudsvoorzieningen vinden alleen plaats aan de hand van de vastgestelde meerjaren(onderhouds)plannen. Onttrekkingen voor onderhoud dat niet is opgenomen in het meerjaren(onderhouds)plan, kunnen alleen via een raadsvoorstel plaatsvinden;
- j. Bij bestaande onderhoudsvoorzieningen (ex art 44 lid 1c BBV) dient er een recent beheerplan te zijn. Onder recent beheerplan wordt een beheerplan verstaan van maximaal vijf jaar oud ten opzichte van het verslagleggingsjaar.

5. Reserves en voorzieningen in de P&C cyclus

Programmabegroting

Bij het opstellen van de (meerjaren)begroting worden de reserves en voorzieningen integraal beoordeeld en worden de meerjarige uitgaven en inkomsten geactualiseerd. Een meerjarig overzicht van het gespecificeerde verloop wordt opgenomen in de programmabegroting in het onderdeel financiële begroting: uiteenzetting financiële positie. Daarnaast wordt ook opgenomen het doel van de reserves en voorzieningen, de toevoegingen en de onttrekkingen gedurende het jaar. Dit conform BBV artikel 54 en 55.

Mutaties op reserves vereisen de instemming van de raad. De raad keurt met het vaststellen van de begroting de voorgenomen onttrekkingen en stortingen in de reserves goed.

Via een apart beslispunt wordt de raad gevraagd een besluit te nemen voor de instelling van de nieuwe reserve of voorziening. Ook het opheffen van een reserve of voorziening vindt plaats met een apart beslispunt in het raadsbesluit.

Bestuur rapportages

Tussentijdse wijzigingen op reserves en voorzieningen worden gerapporteerd in de voor- en najaarsnota voor de bijstelling van de begroting. Na goedkeuring door de raad wordt de begroting hierop aangepast. Wijzigingen op reserves of voorzieningen van meer dan € 25.000 worden toegelicht.

Jaarrekening

In de jaarrekening wordt in de toelichting op de balans per reserve en per voorziening het verloop gedurende het jaar weergegeven. Daarnaast wordt het doel van elke reserve en voorziening, de toevoegingen en de onttrekkingen en de afwijkingen in de realisatie ten opzichte van de raming toegelicht. Door de vaststelling van de jaarrekening door de raad vindt vaststelling plaats van de gerealiseerde onttrekkingen en stortingen in reserves en voorzieningen.

Weerstandsvermogen

De algemene reserves zijn een onderdeel van de berekening van de weerstandscapaciteit. De overige reserves worden niet meegenomen in de bepaling van het weerstandsvermogen, omdat hier een bestemming aan ten grondslag ligt. In de begroting en in de jaarrekening wordt in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing het weerstandsvermogen bepaald op basis van de beschikbare weerstandscapaciteit in relatie tot de mogelijke risico's. Het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit is maatwerk. Het beleid in deze wordt vastgesteld in de nota risicomanagement en weerstandsvermogen.

6. Overzicht en criteria reserves

6.0 Overzicht reserves

In onderstaande tabel worden alle reserves van de gemeente Leusden weergegeven. De bedragen zijn gebaseerd op de begroting 2025, die medio 2024 is opgesteld.

Er wordt bij deze actualisatie voorgesteld om de reserve “Toekomstbestendige openbare ruimte” op te heffen, omdat de doelstelling overeenkomt met de reserve “Gebiedsoverstijgende voorzieningen”. Het financieel effect is een verschuiving van € 5,7 miljoen naar de algemene reserve. De bestemmingsreserve “Oekraïne” wordt gewijzigd naar een algemene reserve, zodat de functie (buffer) in overeenstemming is met het doel (risico’s opvangen). Het financieel effect is een verschuiving van € 6,7 miljoen naar de algemene reserves. Het bijbehorende risicobedrag wordt opgenomen in het gewenste weerstandsvermogen. Bij vier reserves wordt voorgesteld de naam van de reserve te verduidelijken en deze beperkt aan te passen. De voorgestelde mutaties worden in onderstaande tabel weergegeven.

Nr.	Soort	Functie	Bedrag <i>x € 1.000</i>	Voorstel
	Algemene reserves:			
1	Algemene reserve	Buffer	13.704	
2	Algemene reserve grondbedrijf	Buffer	973	
3	Bestemmings Algemene reserve Oekraïne opvang vluchtelingen	Buffer	6.729	Naam aanpassen. Ander type reserve.
	Bestemmingsreserves:			
4	Reserve dekking kapitaallasten economische nut	Dekking	4.389	Samenvoegen 4
4	Reserve dekking kapitaallasten maatschappelijk nut	Dekking	14.375	Samenvoegen 4
5	Reserve met aangewezen bestemmingen	Bestemming	2.293	
6	Reserve kapitaallasten vervangingsinvesteringen onderwijshuisvesting	Bestemming	6.488	Naam aanpassen
7	Reserve vervangingsinvesteringen openbare ruimte	Bestemming	1.408	
8	Reserve bovenwijkse gebiedsoverstijgende voorzieningen	Bestemming	624	Naam aanpassen
9	Reserve toekomstbestendige openbare ruimte	Bestemming	5.730	Opheffen
	Totaal reserves		56.713	

In de meerjarenbegroting 2025-2028 pagina 95 is het meerjarig verloop per reserve zichtbaar.

6.1 Algemene reserve

De algemene reserve heeft een nauwe relatie met het financieel beheer van de gemeente Leusden. Zo worden de exploitatieresultaten rechtstreeks verrekend met de algemene reserve. Ook het weerstandsvermogen is onderdeel van de algemene reserve. Het surplus van algemene reserve (na aftrek van het weerstandsvermogen) krijgt een belangrijkere rol in de begroting. Sinds 2024 mag hiervan 10% worden ingezet om de begroting structureel sluitend te maken¹.

	Algemene reserve
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve fungeert primair als <u>buffer</u> voor het opvangen van <u>financiële risico's</u> binnen de gemeentelijke algemeen publieke dienst.
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Programma Bestuur, taakveld 0.10 - Mutaties reserves.
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: De reserve dient primair als financieel weerstandsvermogen. Het surplus is vrij beschikbaar.
4	Voeding: De stortingen komen voort uit voordelige exploitatieresultaten, vrijvallende reserves en voorzieningen.
5	Bestedingswijze: De onttrekkingen komen voort uit nadelige exploitatieresultaten, aanvullingen aan reserves en voorzieningen of overige incidentele dekkingen via een raadsbesluit.
6	De benodigde minimale omvang: De algemene reserve mag niet lager zijn dan het benodigde weerstandsvermogen.
7	De benodigde maximale omvang: Geen maximum.
8	De financiële onderbouwing: Een actueel overzicht van stortingen en onttrekkingen op basis van de raadsbesluiten.
9	De einddatum: Geen einddatum.

¹ Deze versoepeling van de gebruikelijke financiële regels is als tijdelijke maatregel beschikbaar gemaakt.

6.2 Algemene reserve grondbedrijf

Met de algemene reserve grondbedrijf worden de privaatrechtelijke financiële resultaten en verplichtingen naar aanleiding van het grondbeleid gescheiden van de financiële resultaten uit de gemeentelijke algemene publieke dienst.

	Algemene reserve grondbedrijf
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve fungeert primair als <u>buffer</u> voor het opvangen van <u>financiële risico's</u> binnen de gemeentelijke grondexploitaties.
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Programma Ruimte, taakveld 8.0 - Volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing, 8.1 - Ruimte en leefomgeving en 8.2 - Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: Het doel van de reserve is meervoudig. a) De reserve dient primair als weerstandsvermogen voor het grondbedrijf; b) Daarnaast is de reserve ook bedoeld om direct toewijsbare kosten financieel af te dekken welke gerelateerd zijn aan de privaatrechtelijke handelingen vanuit het grondbedrijf.
4	Voeding: De reserve wordt gevoed door de voordelige saldi bij het sluiten van grondexploitaties en tussentijdse winstnemingen uit grondexploitaties. Een tekort in deze reserve wordt in beginsel aangevuld vanuit de algemene reserve.
5	Bestedingswijze: a) Het afdekken van nadelige saldi bij het sluiten van grondexploitaties en het treffen van een verliesvoorziening wanneer in een grondexploitatie een negatief resultaat wordt verwacht; b) Het afwaarderen van strategische gronden voor zover de boekwaarde hoger is dan de verwachte marktwaarde. Dit conform de voorschriften in het BBV; c) Nagekomen verplichtingen en claims m.b.t. afgesloten exploitaties waarvoor geen voorziening is getroffen; d) De vennootschapsbelasting m.b.t. de betreffende grondexploitaties en grondtransacties; e) Algemene direct toewijsbare beheerskosten.
6	De benodigde minimale omvang: De minimale omvang is het benodigde weerstandsvermogen binnen het grondbedrijf.
7	De benodigde maximale omvang: Geen maximum.
8	De financiële onderbouwing: Op basis van de jaarlijkse Meerjarige Prognose Grondexploitaties (MPG) wordt het weerstandsvermogen en de inschatting van de toekomstige resultaten bepaald.
9	De einddatum: Geen einddatum.

6.3 Algemene reserve opvang vluchtelingen

Met de algemene reserve opvang vluchtelingen worden de nog niet-bestede Rijksmiddelen voor de opvang en huisvesting van vluchtelingen gescheiden van de financiële resultaten uit de gemeentelijke algemene dienst.

In 2022 is deze reserve ingesteld naar aanleiding van de opvang die de gemeente heeft georganiseerd voor de Oekraïense vluchtelingen in verband met de oorlog tussen Rusland en Oekraïne. Toen ging men uit van een tijdelijke situatie. In 2025 krijgt deze taak steeds meer een structureel karakter. Daarnaast zijn er soortgelijke ontwikkelingen n.a.v. bijvoorbeeld de Spreidingswet, waardoor er behoefte is om deze middelen breder in te zetten.

De Rijksmiddelen die worden ontvangen voor de opvang van Oekraïners zijn algemeen van aard en ook algemeen inzetbaar. Deze middelen fungeren als een buffer voor toekomstige onzekere ontwikkelingen, ofwel risico's, op het gebied van de opvang en huisvesting voor vluchtelingen. De keuze voor een aparte algemene reserve komt voort uit de wens om voorlopig de niet-bestede Rijksmiddelen zichtbaar beschikbaar te houden voor de doelgroep.

	Algemene reserve opvang vluchtelingen
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve fungeert primair als <u>buffer</u> voor het opvangen van <u>financiële risico's</u> .
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Programma Samenleving, taakveld 6.1 - Samenkracht en burgerparticipatie.
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: De reserve dient primair als financieel weerstandsvermogen voor de opvang en huisvesting van ontheemden, vluchtelingen en statushouders.
4	Voeding: De reserve wordt gevoed door nog niet bestede Rijksmiddelen voor Oekraïense ontheemden, vluchtelingen en statushouders.
5	Bestedingswijze: a) het afdekken van de kosten voor de opvang en huisvesting van vluchtelingen; b) overige onvoorziene incidentele kosten voor de opvang en huisvesting van vluchtelingen.
6	De benodigde minimale omvang: Geen minimum.
7	De benodigde maximale omvang: Geen maximum.
8	De financiële onderbouwing: Niet van toepassing.
9	De einddatum: Deze afzonderlijke risicoreserve kan vervallen wanneer de opvang van vluchtelingen geen tijdelijk karakter meer heeft en de opvangtaken volledig geïntegreerd zijn binnen de algemene dienst.

6.4 Reserve dekking kapitaallasten

Investerings met economisch nut, als ook investeringen met maatschappelijk nut, dienen conform het BBV te worden geactiveerd. Op grond van het BBV is het niet toegestaan om gemeentelijke reserves ineens op een actief (investering) in mindering te brengen. Investerings moeten bruto worden geactiveerd en afgeschreven. Indien het wenselijk is om eenmalig reserves in te zetten voor investeringen kunnen deze gestort worden in een (afzonderlijke) bestemmingsreserve ter dekking van kapitaallasten. Via de vorming van een (afzonderlijke)bestemmingsreserve “dekking kapitaallasten” kunnen de kapitaallasten, die in de exploitatie op de betreffende producten begroot staan, worden afgedekt door jaarlijks een bedrag deels of gelijk aan de kapitaallasten uit die bestemmingsreserve te laten vrijvallen. Op die manier kan worden bereikt dat deze lasten in de exploitatie lager of budgetneutraal zijn.

	Reserve dekking kapitaallasten
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve fungeert als <u>structurele dekking</u> voor het opvangen van <u>kapitaallasten</u> in de exploitatie(begroting).
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Programma Bestuur, taakveld 0.10 - Mutaties reserves.
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: De reserve dient primair als structurele dekking voor het opvangen (of een deel) van de kapitaallasten van investeringen met een economisch of maatschappelijk nut, waarvan bij raadsbesluit deze reserve ter dekking van de gehele/gedeeltelijke investering is aangewezen.
4	Voeding: Dit betreffen incidentele stortingen op basis van een specifiek raadsbesluit met bijbehorende dekking.
5	Bestedingswijze: De structurele onttrekkingen betreffen alleen de jaarlijkse bedragen ter afdekking van kapitaallasten van investeringen waarvoor de raad heeft besloten die deels of geheel te dekken uit deze reserve.
6	De benodigde minimale omvang: De omvang mag niet lager zijn dan het totaalsaldo van de raadsbesluiten m.b.t. het deel kapitaallasten dat ten laste komt van deze reserve.
7	De benodigde maximale omvang: De omvang mag niet hoger zijn dan het totaalsaldo van de raadsbesluiten m.b.t. het deel kapitaallasten wat ten laste komt van deze reserve.
8	De financiële onderbouwing: Een actueel overzicht van stortingen en onttrekkingen op basis van de raadsbesluiten.
9	De einddatum: Geen einddatum.

6.5 Reserve met aangewezen bestemmingen

De reserve met aangewezen bestemmingen wordt ingezet voor verschillende beleidsdoelen met een beperkte financiële omvang en/of beperkte looptijd. Hierdoor is het niet nodig voor ieder beleidsdoel een aparte reserve in te stellen. De beleidsdoelen en de betreffende incidentele middelen zijn vooraf door de raad vastgesteld.

Voorbeelden van de incidentele toepassingen zijn: de CUP opdrachten, implementatie omgevingswet, beleidskader sociaal domein.

	Reserve met aangewezen bestemmingen
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve heeft een <u>incidentele bestedingsfunctie</u> .
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Programma Bestuur, taakveld 0.10 - Mutaties reserves.
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: De reserve dient primair om middelen met een beperkte omvang te reserveren voor de realisatie van vooraf door de raad vastgestelde beleidsdoelstellingen. In deze reserve wordt voor verschillende beleidsdoelen gereserveerd, zodat niet voor ieder beleidsdoel een aparte reserve hoeft te worden ingesteld.
4	Voeding: De stortingen komen voort uit raadsbesluiten.
5	Bestedingswijze: De onttrekkingen horen bij de vooraf vastgestelde beleidsdoelstellingen door de raad en hebben een incidenteel karakter.
6	De benodigde minimale omvang: De omvang mag niet lager zijn dan het totaalsaldo van de raadsbesluiten minus de reeds bestede middelen voor het beleidsdoel.
7	De benodigde maximale omvang: De omvang mag niet hoger zijn dan het totaalsaldo van de raadsbesluiten minus de reeds bestede middelen.
8	De financiële onderbouwing: Een actueel overzicht van stortingen en onttrekkingen op basis van de raadsbesluiten minus de reeds bestede middelen.
9	De einddatum: Geen einddatum.

6.6 Reserve vervangingsinvesteringen onderwijshuisvesting

De reserve vervangingsinvesteringen onderwijshuisvesting is ingesteld om uitgaven voor vervanging en uitbreiding van schoolgebouwen te bekostigen. Dit op basis van de leerlingenprognoses en de in de verordening onderwijshuisvesting vastgestelde uitgangspunten en normbedragen. De reserve wordt gevoed vanuit het Rijksmiddelen voor onderwijshuisvesting. Groot onderhoud valt buiten de reikwijdte van de reserve; scholen worden hiervoor rechtstreeks vanuit het Rijk bekostigd.

	Reserve vervangingsinvesteringen onderwijshuisvesting
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve heeft primair een incidentele bestedingsfunctie.
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Domein Leefomgeving, taakveld 4.2 - Onderwijshuisvesting.
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: Het doel van de reserve is meervoudig: 1. De reserve dient primair om vooraf te sparen voor de toekomstige kapitaallasten en egaliseert hierdoor de lasten in de exploitatie. 2. Daarnaast om direct toewijsbare kosten, gerelateerd aan onderwijshuisvesting, af te dekken.
4	Voeding: De reserve wordt gevoed door Rijksmiddelen voor onderwijshuisvesting en door huurbaten vanuit onderwijsgebouwen. Een tekort in deze reserve wordt in beginsel aangevuld vanuit de algemene reserve.
5	Bestedingswijze: De onttrekkingen komen voort uit een raadsbesluit tot: a) Dekking kapitaallasten investeringen onderwijshuisvesting; b) Dekking kapitaallasten investeringen onderwijsmeubilair; c) Huur- en omstelkosten voor tijdelijke onderwijshuisvesting; d) Overige direct toewijsbare kosten voor onderwijshuisvesting, zoals onderzoeken.
6	De benodigde minimale omvang: De omvang mag niet lager zijn dan het totaalsaldo in het Integraal Huisvestingsplan Leusden voor onderwijshuisvesting (SIHPL).
7	De benodigde maximale omvang: De omvang mag niet hoger zijn dan het totaalsaldo in het Integraal Huisvestingsplan Leusden voor onderwijshuisvesting (SIHPL).
8	De financiële onderbouwing: Het meest recente Strategisch Integraal Huisvestingsplan Leusden voor onderwijshuisvesting (SIHPL).
9	De einddatum: Geen einddatum.

6.7 Reserve vervangingsinvesteringen openbare ruimte

Bij de actualisatie van het beheerplan “IBOR - uitgaven groot onderhoud en vervanging kapitaalgoederen openbare ruimte 2021-2032” is deze bestemmingsreserve “vervangingsinvesteringen openbare ruimte” ingesteld. Dit naar aanleiding van gewijzigde BBV regelgeving. De reserve wordt gebruikt om voorziene vervangingsinvesteringen in de buitenruimte te bekostigen. Denk hierbij aan de voorziene vervanging (instandhouding) van wegen, civiele kunstwerken, groenvoorzieningen of buitensportaccommodaties.

	Reserve vervangingsinvesteringen openbare ruimte
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve heeft een incidentele bestedingsfunctie.
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Programma Leefomgeving, taakveld 0.3 - Beheer overige gebouwen en gronden, 2.1 - Verkeer en vervoer, 5.2 - Sportaccommodaties en 5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie.
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: De reserve dient primair om vooraf te sparen voor de toekomstige kapitaallasten en egaliseert hierdoor de lasten in de exploitatie.
4	Voeding: De stortingen betreffen exploitatiebijdragen.
5	Bestedingswijze: De onttrekkingen zijn ten behoeve van de “Reserve dekking kapitaallasten” en komen voort uit een raadsbesluit tot vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte.
6	De benodigde minimale omvang: De omvang mag niet lager zijn dan het totaalsaldo in het rapport “IBOR – uitgaven groot onderhoud en vervanging kapitaalgoederen openbare ruimte” m.b.t. vervangingsinvesteringen.
7	De benodigde maximale omvang: De omvang mag niet hoger zijn dan het totaalsaldo in het rapport “IBOR – uitgaven groot onderhoud en vervanging kapitaalgoederen openbare ruimte” m.b.t. vervangingsinvesteringen.
8	De financiële onderbouwing: Het meest recente rapport “IBOR – uitgaven groot onderhoud en vervanging kapitaalgoederen openbare ruimte”.
9	De einddatum: Geen einddatum.

6.8 Reserve gebiedsoverstijgende voorzieningen

Per 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden. In de Omgevingswet staat dat de gemeente verplicht is om de kosten, die rechtstreeks verband houden met een ontwikkeling, bij de initiatiefnemer in rekening te brengen. Dit valt onder het zogenaamde ‘reguliere kostenverhaal’.

Daarnaast kan de gemeente een financiële bijdrage vragen voor investeringen in de gemeente, die de kwaliteit van de fysieke leefomgeving verbeteren. Deze bijdrage werd voorheen “Bovenwijkse Voorzieningen” genoemd. Binnen de Omgevingswet wordt hiervoor de term “Gebiedsoverstijgende Voorzieningen” (GoVo) gebruikt. De term “Gebiedsoverstijgende Voorzieningen” vervangt daarmee de term “Bovenwijkse Voorzieningen”.

In de Omgevingswet is vastgelegd dat er een financiële bijdrage kan worden gevraagd voor de gebiedsoverstijgende kosten. In bijlage IV van het Omgevingsbesluit is onder kostensoort A9 aangegeven dat kosten voor de werken, werkzaamheden en maatregelen die noodzakelijk zijn voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving verhaald mogen worden. In artikel 8.21 van het Omgevingsbesluit staat welke categorieën ontwikkelingen hieronder kunnen vallen.

Zonder de onderbouwing in de vorm van de nota “Gebiedsoverstijgende voorzieningen” (als onderdeel van de Nota kostenverhaal en/of het Omgevingsplan) en het “Volkshuisvestingprogramma” kan geen kostenverhaal plaatsvinden. Om meer rechtszekerheid over de bijdragen te verkrijgen is het wenselijk dat de hoogte en wijze van toedeling van de bijdragen ook wordt vastgelegd in nota’s of programma’s.

	Reserve gebiedsoverstijgende voorzieningen
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve heeft een incidentele bestedingsfunctie.
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Programma Leefomgeving, 2.1 - Verkeer en vervoer, 5.2 – Sportaccommodaties, 5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie, 8.0 - Volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing en 8.1 - Ruimte en leefomgeving.
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: De reserve dient om de inkomsten uit bijdragen van initiatiefnemers zichtbaar te reserveren voor een (gedeeltelijke) dekking van extra (incidentele) kosten voor het realiseren van investeringen die de kwaliteit van de fysieke leefomgeving verbeteren, niet zijnde de vervanging van bestaande voorzieningen in de buitenruimte en het daarvoor geldende kwaliteitsniveau.
4	Voeding: Deze reserve wordt gevoed door: a) Financiële bijdragen van initiatiefnemers op basis van anterieure overeenkomsten. O.a. voor: - gebiedsoverstijgende voorzieningen; - vereffeningsbijdrage sociale huur. b) Financiële bijdragen op basis van het afdwingbare kostenverhaal; c) Afdrachten (via een winstbestemming na afsluiting) van de gemeentelijke grondexploitaties.

5	Bestedingswijze: De onttrekkingen zijn gebaseerd op de projectenlijst die de gemeente hanteert bij de nota “Gebiedsoverstijgende voorzieningen” en het “Volkshuisvestingprogramma” zoals (conform artikel 8.21 Omgevingsbesluit), zijnde: a) Aanpassing van de inrichting van het landelijk gebied voor verbetering van de landschappelijke waarden, waaronder ook duurzaamheidsmaatregelen worden verstaan m.b.t. klimaatadaptatie, biodiversiteit en energietransitie; b) Aanleg of verandering van aangewezen gebieden voor de bescherming van natuur. Of voor het herstel van dier- en plantensoorten die van nature in Nederland in het wild voorkomen; c) Aanleg van infrastructuur voor verkeers- en openbaar vervoersnetwerken van gemeentelijk of regionaal belang; d) Aanleg van recreatievoorzieningen die onderdeel zijn van de gemeentelijke of regionale groenstructuur; e) Maatregelen gericht op het bereiken van een, naar prijsklasse, evenwichtige samenstelling van de woningvoorraad; f) Stedelijke herstructurering ter verbetering van het woon- en leefklimaat, waaronder ook duurzaamheidsmaatregelen worden verstaan m.b.t. klimaatadaptatie, biodiversiteit en energietransitie.
6	De benodigde minimale omvang: Geen minimum.
7	De benodigde maximale omvang: Geen maximum.
8	De financiële onderbouwing: De meest recente nota “Gebiedsoverstijgende voorzieningen” (als onderdeel van de Nota kostenverhaal en/of het Omgevingsplan) en het “Volkshuisvestingprogramma”.
9	De einddatum: Geen einddatum.

6.9 Reserve toekomstbestendige openbare ruimte

Eind 2021 is het beheerplan “IBOR - uitgaven groot onderhoud en vervanging kapitaalgoederen openbare ruimte 2021-2032” door de raad vastgesteld. Als onderdeel van dit raadsbesluit is de bestemmingsreserve “Toekomstbestendige openbare ruimte” ingesteld voor het financieel afdekken van kwaliteitsverbeteringen in de openbare ruimte, niet zijnde de vervanging van bestaande voorzieningen in de buitenruimte en het daarvoor geldende kwaliteitsniveau. Deze reserve is bij de instelling eenmalig gevoed in 2021 op basis van het vrij gevallen bedrag uit de egalisatievoorzieningen groot onderhoud. We stellen voor deze reserve op te heffen, omdat het doel overeenkomt met het doel van de “Reserve gebiedsoverstijgende voorzieningen”. Daarbij is het saldo niet gebaseerd op een bestedingsplan, waardoor de reserve niet voldoet aan de criteria volgens artikel 3.3 van de nota reserves en voorzieningen. Hierdoor zijn deze middelen algemeen van aard en wordt voorgesteld het saldo over te hevelen naar de algemene reserve.

	Reserve toekomstbestendige openbare ruimte
1	Type en de functie van de reserve: Deze reserve heeft een <u>incidentele bestedingsfunctie</u> .
2	De koppeling met het programma en taakveld(en): Programma Leefomgeving 2.1 - Verkeer en vervoer en 5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie.
3	Het specifieke doel waarvoor de reserve wordt gevormd: De reserve dient ter dekking van de extra (incidentele) kosten voor het realiseren van investeringen die de kwaliteit van de fysieke leefomgeving verbeteren, niet zijnde de vervanging van bestaande voorzieningen in de buitenruimte en het daarvoor geldende kwaliteitsniveau.
4	Voeding: Deze reserve is eenmalig gevoed.
5	Bestedingswijze: RV L286969 Argumenten pagina 3, 2 ^e alinea: Hiermee kunnen later bijvoorbeeld vernieuwingswensen (en de bijbehorende financiële dekking) integraal en als nieuw beleid worden afgewogen bij de kadernota of bij overige besluiten binnen de openbare ruimte, zoals bijvoorbeeld bij het aanstaande onderwerp ‘mobiliteit’. (<i>idem bij reserve gebiedsoverstijgende voorzieningen</i>) RV L286969 Risico's pagina 6, 3 ^e bullet: De komende jaren zal volop aandacht nodig zijn voor duurzaamheidsmaatregelen. Voor groen is daarbij de ontwikkeling van biodiversiteit en klimaatadaptatie van belang. Uitbreiding van het aantal bomen vermindert de hittestress in de bebouwde omgeving. Om regenwater opvang en het vasthouden in de bodem te bewerkstelligen kunnen aanpassingen nodig zijn. In de berekende bedragen voor de instandhouding van de bestaande voorzieningen (IBOR) is hier in beperkte mate rekening mee gehouden. Extra investeringen op dit vlak dienen te worden bekostigd uit andere dekkingsmiddelen, zoals onder andere de nieuwe bestemmingsreserve ‘toekomstbestendige openbare ruimte’. (<i>idem bij reserve gebiedsoverstijgende voorzieningen</i>)
6	De benodigde minimale omvang: Geen minimum.

7	De benodigde maximale omvang: Geen maximum.
8	De financiële onderbouwing: Geen onderbouwing. Het saldo betreft een vrijval uit de egalisatievoorziening groot onderhoud.
9	De einddatum: Geen einddatum.

7. Overzicht voorzieningen

7.0 Overzicht voorzieningen

In onderstaande tabel worden alle voorzieningen van de gemeente Leusden weergegeven. De bedragen zijn gebaseerd op de begroting 2025, die medio 2024 is opgesteld.

In de meerjarenbegroting 2025-2028 pagina 95 is het meerjarig verloop per voorziening zichtbaar.

Nr.	Soort	Functie	Bedrag x € 1.000
1	Voorziening afgesloten complexen grondbedrijf	Verplichting	33
2	Voorziening voormalig personeel	Verplichting	31
2	Voorziening pensioenen wethouders	Verplichting	2.495
	<i>Subtotaal</i>		<i>2.575</i>
3	Voorziening egalisatie wegbeheer deklagen	Egaliseren	1.265
3	Voorziening egalisatie wegbeheer elementen	Egaliseren	698
3	Voorziening egalisatie waterbeheer	Egaliseren	666
3	Voorziening egalisatie gebouwenbeheer	Egaliseren	461
3	Voorziening egalisatie sportterreinen	Egaliseren	804
3	Voorziening egalisatie groenbeheer	Egaliseren	96
	<i>Subtotaal</i>		<i>3.994</i>
4	Voorziening egalisatie rioolbeheer	Egaliseren	1.347
	<i>Subtotaal</i>		<i>1.347</i>
5	Voorziening egalisatie tarieven heffing afval en reiniging	Egaliseren	7
	<i>Subtotaal</i>		<i>7</i>
	Totaal voorzieningen		7.924

7.1 Voorziening afgesloten complexen grondbedrijf

Deze voorziening is gevormd ter dekking van de kosten van voorziene nagekomen werkzaamheden voor de exploitatie van gronden van complexen die reeds zijn afgesloten.

7.2 Voorzieningen arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Deze voorziening is gevormd ter dekking van de kosten voor de voorziene uitgaven aan voormalig personeel, verlofsparen en wethouderpensioenen.

7.3 Egalisatievoorzieningen groot onderhoud openbare ruimte

De uitgaven voor het groot onderhoud, ten behoeve van de instandhouding van de kapitaalgoederen in de openbare ruimte, worden via deze voorziening geëgaliseerd in de exploitatiebegroting.

7.4 Voorziening egalisatie tarieven reinigingsrechten / afvalstoffenheffing

De voorziening is ingesteld om mutaties binnen de afvalbegroting te kunnen egaliseren. Overschotten en tekorten die jaarlijks bij de jaarrekening ontstaan worden verrekend met deze egalisatievoorziening.

7.5 Voorziening egalisatie rioolbeheer

De kostendekkendheid van de riool- en waterzorgtaken wordt periodiek bepaald en cijfermatig onderbouwd in het gemeentelijk rioleringsplan (GRP). Het saldo van de ontvangen rioolheffing en de uitgaven op het taakveld riolering worden jaarlijks toegevoegd dan wel onttrokken aan de voorziening egalisatie rioolbeheer.

Bijlage 1: relevante artikelen uit Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

Uit paragraaf 4.5.5: Vaste Passiva

Artikel 41

Onder de vaste passiva worden afzonderlijk opgenomen het eigen vermogen, de voorzieningen en de vaste schulden, met een rente typische looptijd van één jaar of langer.

Artikel 42

1. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het gerealiseerde resultaat volgend uit het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening.
2. Het in het eerste lid bedoelde resultaat wordt afzonderlijk opgenomen als onderdeel van het eigen vermogen.

Artikel 43

1. In de balans worden de reserves onderscheiden naar:
 - a. de algemene reserve;
 - b. de bestemmingsreserves.
2. Een bestemmingsreserve is een reserve waaraan provinciale staten respectievelijk de raad een bepaalde bestemming heeft gegeven.

Artikel 44

1. Voorzieningen worden gevormd wegens:
 - a. verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten;
 - b. op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
 - c. kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.
 - d. De bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven als bedoeld in artikel 35, eerste lid, onder b.

2. Tot de voorzieningen worden ook gerekend van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden, met uitzondering van de voorschotbedragen, bedoeld in artikel 49, onderdeel b.
3. Voorzieningen worden niet gevormd voor jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume.

Artikel 45

Rentetoevoegingen aan voorzieningen zijn niet toegestaan.

Uit paragraaf 4.5.7: Toelichting op de balans

Artikel 54

1. In de toelichting op de balans worden de aard en reden van elke reserve en de toevoegingen en onttrekkingen daaraan toegelicht.
2. Per reserve wordt het verloop gedurende het jaar in een overzicht weergegeven. Daaruit blijken:
 - a. het saldo aan het begin van het begrotingsjaar;
 - b. de toevoegingen of onttrekkingen uit hoofde van het voorgaande boekjaar;
 - c. de toevoegingen of onttrekkingen bij het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening;
 - d. de verminderingen in verband met afschrijvingen op activa waarvoor een specifieke bestemmingsreserve is gevormd;
 - e. het saldo aan het einde van het begrotingsjaar.

Artikel 55

1. In de toelichting op de balans worden de aard en reden van elke voorzieningen, bedoeld in artikel 44 en de wijzigingen daarin toegelicht.
2. Per voorziening wordt het verloop gedurende het jaar in een overzicht weergegeven. Daaruit blijken:
 - a. het saldo aan het begin van het begrotingsjaar;
 - b. de toevoegingen;
 - c. ten gunste van de rekening van baten en lasten vrijgevallen bedragen;
 - d. de aanwendungen;
 - e. saldo aan het einde van het begrotingsjaar.